

Riippuvuuden mekanismeja

IH-seminaari

Hämeenlinna

25.11.2009

Ilkka Helamo sh, päihdekouluttaja
VSSHP Addiktiopoliiklinikka 723

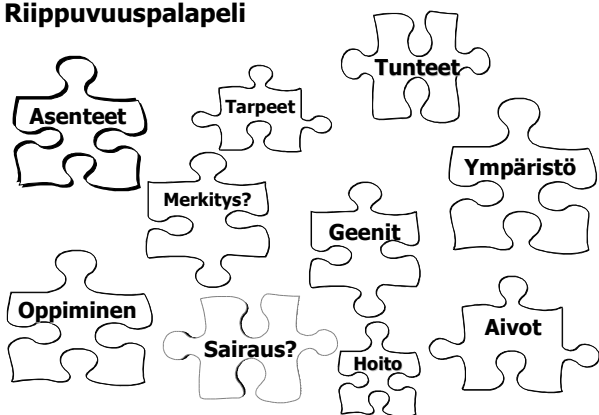
ilkka.helamo@sci.fi

Sisältöä

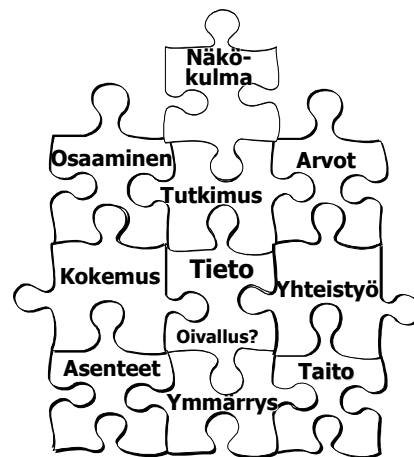
- Riippuvuuden ja addiktion määritelmiä
- Päihdepotilaan persoonallisuudesta
- Riippuvuuden mekanismeja
- Päihderiippuvuuden merkityksiä
- Hoidoista ja toipumisesta
- Päihdehoitotyön viisasten kivi?

ilkka.helamo@sci.fi

Riippuvuuspalapeli

ilkka.helamo@sci.fi

ilkka.helamo@sci.fi

Riippuvuuden määrittely riippuu näkökulmasta

Päihteiden käytön voi nähdä esimerkiksi:

- Juridisena
- Lääketieteellisenä
- Psykologisena
- Hengellisenä
- Sosiaalisena
- Moraalisena
- Hoitotieteellisenä
- Taloudellisena kysymyksenä

ilkka.helamo@sci.fi

Riippuvuuden määrittely riippuu näkökulmasta

Päihteiden käyttöä voi pitää:

- Nautintona
- Paheena
- Rikoksena
- Yksilön itsemääräämisoikeutena
- Kemiallisena riippuvuutena
- Sielunhäiriönä
- Opittuna käyttäytymisenä
- Parantumattomana sairautena
- Tuottoisan liiketoiminnan lähteenä

Merkityksellistä on se, kenellä on valta määritellä ongelma.

ilkka.helamo@sci.fi

Päihderiippuvuus biopsykososiaalisena ilmiönä

Biologinen näkemys:

Keskushermostoon vaikuttavan aineen tai toiminnan toistuvasta annostelusta aiheutuva aivojen häiriötila, joka ylläpitää riippuvuutta.

Psykologinen näkemys:

Pakonomaista aineiden käyttöä yrityksenä ”paeta” sietämättömiä tunnetiloja ja lievittää psyykkisiä oireita.

Sosiaalinen näkemys:

Sosiaalisen oppimisen kautta kehittynyt toimintamalli, jossa yksilön vuorovaikutusympäristöllä (perhe, ystäväpiiri/ asuinalue ja kulttuuri) on keskeinen merkitys.

ilkka.helamo@sci.fi

A. Mikkonen 11/2005

Periytyvyys

Geneettiset erot selittävät:

- 50% käytön aloittamisesta
- 70% käytön jatkumisesta
- Dopamiinireseptorien D₂ määrä ja jakautuminen
- Peritty reseptorityyppi (Kirsi Pietilä 2003)
- Periytyvä piirreominaisuus, joka liittyy tautialttiuteen (T. Paunio 2007)

ilkka.helamo@sci.fi

Varhainen päihdealtistus johtaa helposti päihdeongelmiin myöhemmällä iällä

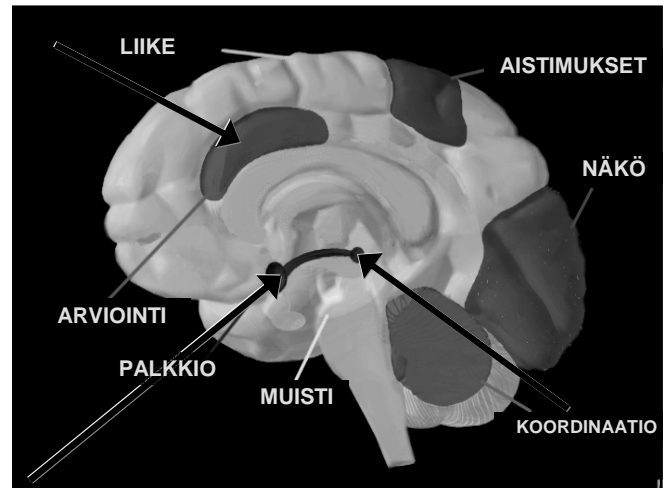
- Alkoholin käytön aloitus 14-vuotiaana → 40%:lle kehittyi alkoholiongelmia.
- 10%:lle, jos aloittanut 21-vuotiaana
- 1%:lle, jos yli 25-vuotiaana

Ketchum K et al, 2000, Beyond the Influence - Understanding and Defeating Alcoholism

Australialainen syntymäkohorttitutkimus (Alati 2006)

- Jos äiti ilmoitti 1-18 raskausviikolla juovansa 3 annosta yhdellä käyttökerralla → jälkeläisen alkoholisairauden riski 21 v. mennessä 3-kertainen.

ilkka.helamo@sci.fi

Unelmat, näköalat, vakaumus

- Karl Marxin toteamus ”uskonto on kansan oopiumia” tuntuu toimivan hyvin myös toisinpäin.
- Kun ihmiseltä katoavat unelmat ja näköalat, jää jäljelle nopeiden, hetkellisten nautintojen hakeminen.
- Kun ihmiseltä puuttuu vakaumus, on sisältöä elämään etsittävä lähes mistä tahansa, esimerkiksi päihteistä
- Riippuvuudesta kärsivän ihmisen koko ajattelu keskittyy siihen, kuinka tyydyttää omaa mielihyvän tarvettaan tai mielipahan poiston tarvettaan

ilkka.helamo@sci.fi

Näkökulma 2006

Päihdepotilaan persoonallisuudesta

- **Estynyt**
  - kroonisesti ujo, jännittynyt, ahdistunut tai pelokas
  - en kestä tätä olotilaa! → pois mielestä keinolla millä hyvänsä
- **Riippuvainen**
  - kokee olevansa heikko ja tarvitseva, altis ryhmäpaineelle
  - päihteet lisäävät hetkeksi voiman tunnetta ja itseluottamusta
- **Vaativa**
  - minun tapani toimia on ainoa oikea, täydellisyys tavoiteltu
  - päihteiden käyttö ei ole ongelma, koska tietää itse parhaiten
- **Antisosiaalinen**
  - kaikki ihmiset ovat joko saalistajia tai saaliita
  - piittaamattomuus, alhainen turhaumien sietokyky
  - ”mikään ei tunnu miltään”

ilkka.helamo@sci.fi

Päihdepotilaan persoonallisuudesta

- **Epävaka**
  - impulsiivinen, itsetuhoinen, ennustamaton ja oikukas
- **Narsistinen**
  - käyttö minulle sallittua, koska säännöt eivät koske minua
- **Huomionhakuinen**
  - en kestä tylsyyttä, seuran keskipisteenä hyvä olla
  - jos haluan jotain, se pitää toteuttaa
- **Eristäytyvä**
  - voi nauttia yksinäisyydestä
  - saa tyydytystä vain muutamista asioista
- **Passiivis-aggressiivinen**
  - käyttö ei aiheuta ongelmia muille – siis ei ongelma
- **Keskittymis- ja tarkkaavuushäiriöinen**
  - maailma vaikuttaa kaoottiselta – kaikki impulssit koetaan samanarvoisina

ilkka.helamo@sci.fi

Päihdehäiriö ja psykiatrinen sairastavuus

Psykiatrinen häiriö esiintyy

- 10-12 %:lla aikuisista, joilla ei päihdekäyttöä
- 22-40 %:lla nikotiiniriippuvaisista
- 30-60 %:lla alkoholiriippuvaisista
- 40-75 %:lla huumeriippuvaisista

Yleisimmät elinaikaishäiriöt huumeriippuvuudessa

- Ahdistuneisuushäiriö
- Mielialahäiriö
- Antisosiaalinen ja epävaka persoonallisuushäiriö
- Skitsofrenia

Yleisimmät elinaikaishäiriöt alkoholiriippuvuudessa

- Mielialahäiriö
- Ahdistuneisuushäiriö
- Persoonallisuushäiriö, antisosiaalinen, estynyt, epävaka, ym.
- Skitsofrenia

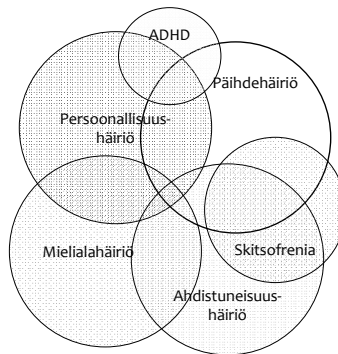
ilkka.helamo@sci.fi

Holmberg J 2008; Mäkelä R. 2003. Päihdelääketiede; 184-185; Farrel & al 2001

Riippuvuus ja muut mielenterveyden häiriöt

Yhteisesiintyminen (saman- tai eriaikaisesti) hyvin tavallista.

- ➔ Päihdekäyttö aiheuttaa psyykkisiä oireita
- ➔ Psykkinen sairaus aiheuttaa päihdekäyttöä
- ➔ Päihderiippuvuus ja psykiatrinen sairaus ilmenevät samanaikaisesti
- Oirekuvat päällekkäisiä
- Erilaisia häiriöyhdistelmiä vai erillisiä häiriöitä?

ilkka.helamo@sci.fi

Häpeäidentiteetti

- Häpeäidentiteetti on kaikkea sitä, millä ihminen pyrkii rakentamaan itsestään positiivisen representaation
- Se voi olla pakonomaista auttamista, huomion hakemista, pakonomaista sankaruutta, perfektionismia
- Nämä muuttuvat helposti alkoholismiksi tai narkomaniaksi tai toiminnallisiksi riippuvuuksiksi
- Ihminen alkaa ohjautua ulkoa sen sijaan, että hän ohjautuisi sisältä
- Mikä näyttää hyvältä, on hyvää!
- Häpeäidentiteetti syntyy kun omaa heikkoutta ei voi turvallisesti kohdata yksin eikä toisten kanssa
- Omasta itsestä tulee asia, jota pitää kaikin tavoin peitellä

ilkka.helamo@sci.fi

Riippuvuus ja yhteiskunta

- Riippuvuus mielletään usein vain tiettyjen yksilöiden ongelmaksi sisältämättä ajatusta, että sen kehitykseen vaikuttaa myös avarampi sosiaalinen elämä, ja että se koskettaa kaikkia
- Yhteiskunta, jota luonnehtii ahneus, yksinäisyys ja näkökulmien supistuminen, on erityisen altis tuottamaan riippuvuusikäytymisen kaltaista korviketoimintaa
- Kysymys on, mitkä riippuvuudet olemme valmiit hyväksymään ja pitämään tarpeellisina, ja mitkä riippuvuudet ovat mielestämme kiusallisia tai haitallisia

ilkka.helamo@sci.fi

Toiminnalliset riippuvuudet

- Aiheuttavat samantyyppisiä ongelmia kuin päihderiippuvuuskin
- Toiminnalliset riippuvuudet ovat kuitenkin sosiaalisesti hyväksytympiä eivätkä ole laittomia
  - uhkapelaaminen
  - internet, chattailu ja tietokonepelit
  - seksiriippuvuus
  - työnarkomania
  - himourheilu
  - pakonomainen ostovimma
  - riippuvuus rakkausobjektista
  - buliminen syöpöttely
  - (trikotillomania, onykofagia)

ilkka.helamo@sci.fi

Kuntosaliaddiktio ja muu käyttäytyminen

n=200	Addiktit (42%)	Ei addiktit (58%)	Huomiot
Käynnit salilla	3,5/vko	2,9/vko	7,35 vs. 4,35
Tunnit salilla	2,1/kerta	1,5/kerta	
Hypokondria (Whiteley-indeksi)	4,1	3,0	Alkoholinkäyttö – Ei eroja ryhmien välillä
Bulimia	70 %	47 %	Tupakointi – Addiktit jkv. vähemmän – Ei tilastollista eroa
Bulimijaksot	2,5/vko	1,3/vko	
Pakonomainen shoppailu	63 %	38 %	Ajankäyttö kaikkiin addiktivisiin toimintoihin?
Ajankäyttö internetissä	3,9 t/vrk	2,4 t/vrk	

ilkka.helamo@sci.fi

Lejoyeux M., Avril M. & al. 2008 Comprehensive Psychiatry Jul-Aug 49(4):353-358

Riippuvuuden synty ja evoluutioajattelu

- Riippuvuuden synty perustuu niihin oppimis-mekanismeihin, jotka ovat juurtuneet aivoihimme miljoonien vuosien biologisen kehityksen seurauksena
- Mielihyvähakuisuus ohjaa eläintä (ja ihmistä) toistamaan erilaisia toimintoja, jotka ovat sille hyödyllisiä sekä biologisesti että evolutiivisesti ja tuottavat sille välitöntä mielihyvää

ilkka.helamo@sci.fi

Heikkilä 1995, 90-91; Kontula 2002. Seksuaaliaddiktio; Sarasvuo 1998

Riippuvuuden synty ja evoluutioajattelu

- Esimerkiksi rakastuminen, seksuaaliset toiminnot, hoivaaminen ja valta aiheuttavat ihmisessä samoja biokemiallisia ja psykologisia muutoksia kuin päihteet
- Kun rakastumisen tunne, rikastuminen, ihmissuhde tai vallassaolo päättyvät, elämä voi alkaa tuntua tarkoituksettomalta
- Ihminen ei koskaan saa tarpeeksi sitä, mitä hän eniten luulee haluavansa!

ilkka.helamo@sci.fi

Heikkilä 1995, 90-91; Kontula 2002. Seksuaaliaddiktio; Sarasvuo 1998

Halun ja tyydytyksen ajallisuus ja välineellinen arvo?

- Riippuvuustoiminta tuottaa nopeaa mielihyvää
  - Käyttäytyminen vahvistuu välittömällä palkinnoilla
- Mielihyvää tänään on paljon houkuttelevampi vaihtoehto kuin huomisen terveys ja hyvä olo
  - Välitön pieni palkkio voitaa luvattun suuremman
- Psykkiseltä kannalta halun kohteella tai tyydytyksen välineillä on välineellinen arvo
  - Kohde ei ole itse aine, ihminen tai toiminta, vaan tila, jota näiden avulla tavoitellaan

ilkka.helamo@sci.fi

Addiktio ja riippuvuuden mekanismit

Riippuvuus, addiktio ja merkitys

- Addiktio (lat. ad-dictus, sanelun mukaan, myös addico, kuuluu jollekin)
- Kaikki addiktio on riippuvuutta, mutta kaikki riippuvuus ei ole addiktiota
- Addiktio on ”subjektiivinen päihteiden käytön ja toimintojen välttämättömyys” ja ”addiktin elämälle keskeisimmin suuntaa ja mieltä antava aktiviteetti.”
(Tamminen 2000)
- Addikti ei halua käyttää, mutta hänen on pakko
- Riippuvuuden syvimmässä loppuvaiheessa ihminen ei enää pysty ajattelemaan elämää ilman päihdettä, mutta ei myöskään elämää päihteen kanssa

ilkka.helamo@sci.fi

ilkka.helamo@sci.fi

Theory of Addiction

Addiktio = krooninen motivaatiojärjestelmän häiriötila, jossa yksilö alkaa liiallisesti priorisoida jotain seurauksiltaan haitallista toimintaa

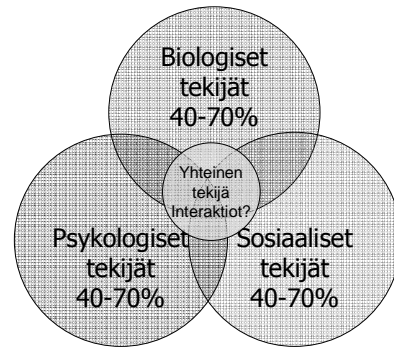
Addiktio = oire /oireyhtymä, jonka taustalla on:

1. siitä riippumattomia motivaatiojärjestelmän häiriöitä (masennus, ahdistus, ym.)
2. addiktiivisen käyttäytymisen tuottamia häiriöitä (herkistyminen, toleranssi, mielenterveyden häiriöt, ym.)
3. patologisia ympäristötekijöitä, jotka vaikuttavat normaaliin motivaatiojärjestelmään

ilkka.helamo@sci.fi

Robert West 2006

Päihderiippuvuuden kehitystekijät

ilkka.helamo@sci.fi

mm. Hannu Alho 2003; Juha Kemppinen 2004; A. Leppo 2004; T. Paunio 2007

Psyykkisen riippuvuuden kehittyminen

1. Tottumus (habituatio), josta on hankala päästä eroon
2. Psyykkiseen riippuvuuteen ei liity fyysisiä vieroitusoireita, mutta jotkut saattavat kokea psykosomaattisia oireita vieroitusstilassa.
3. Psyykkiset vieroitusoireet suuntautuvat aineen tai toiminnan tuottamaan olotilaan
4. Hyvän olon etsintä (pinttynyt ajatus siitä, että nopea mielihyvän kokemus lopettaa mielihyvän, sisäisen tyhjyyden, levottomuuden, ahdistuksen, surun tai vieroitusoireet, so. *sietämättömän olotilan*) synnyttää päihdepersoonallisuuden

ilkka.helamo@sci.fi

Sosiaalinen periytyvyys

- Ilmenee hyvän elämän toimintamallien puuttumisena ja vahingollisten toimintamallien omaksumisena
- Kasvuympäristö voi aiheuttaa invalideetin elämästä selviytymiseen
- Riippuvuusilmiön kanssa kasvaneille on tyyppillistä kyvyttömyys käsitellä pettymyksiä, häpeää ja keskeneräisyyttä rakentavalla tavalla
- ➔ Seuraa hetkellisten elämysten etsintä, joka voi suuntautua aineisiin, toimintoihin tai ihmisiin

ilkka.helamo@sci.fi

Anna Leppo, Riippuvuuden sairauksien kritiikki, Sosiologian laitos, Helsingin Yliopisto

Varhaisia käsityksiä

1. Fiksaatio libidon kehityksessä
  - oraalinen erotiimi, oraalinen fiksaatio, tuskan ja pettymyksen sieto (Freud 1930)
2. Narsistiset ja sadomasokistiset tekijät
  - tiedostamattoman syyllisyyden torjuminen, itsen rankaisu (Freud → McFadden 1988)
3. Defenssit ahdistukseen ja syyllisyyteen
  - regressio, introjektio, projektiio, sadististen pyrkimysten kontrollointi (Glover 1932)
4. Ahdistuksen ja syyllisyyden lievitys, depressiolta suojautuminen (Fenichel 1945)
5. Diffuusi farmakologinen defenssi (Kristal & Raskin 1970)

ilkka.helamo@sci.fi

Puutos persoonallisuuden ytimessä?

Kohut 1977

- Tiedostamaton persoonallisuuden rakenteen vajeen korjaamispyrkimys
  - ei sisäistä tukea
  - pako itsetunnon ja sisäisen ideaalin puutteesta
  - sisäinen todellisuus kielletään ja ongelmat ulkoistetaan
- Addikti **ei kykene** käyttämään tunteitaan signaaleina tai kommunikaation välineinä - hän ei tule toimeen niiden kanssa
- Elämälle merkitystä antavat arvot ja ihanteet puuttuvat "Päihde ei toimi rakastetun tai rakastavan objektin korvikkeena, vaan korvaa puutteen käyttäjän psyykkisessä rakenteessa."

ilkka.helamo@sci.fi

Superegon vaurio?

- Psykoanalyttisen teorian pohjalta addiktio voidaan tulkita seuraukseksi henkilön egon vaurioista, itsestään huolehtimisen puutteesta ja oman toiminnan kontrollin puutteesta (superegon vaurio)
  - ↳ Seurauksena usein voimakkaita tunne-elämän heilahteluja ja epätasapainoisuutta
  - ↳ Itseen kohdistuu syyllisyyttä ja häpeää
  - ↳ Säilyttääkseen tasapainonsa henkilö ”tarvitsee” jotain itsen ulkopuolelta tulevaa apua

ilkka.helamo@sci.fi

J. Salakari 2004

Häiriö toiminnanohjauksessa?

- ”Peli- ja alkoholiiriippuvuudessa potilailla on tavallisiin pulliaisiin verrattuna enemmän vaikeuksia hillitä impulssejaan, toimia joustavasti, suunnitella toimintaa ja arvioida ajan kulumista.”
- ”... monimutkaiset kognitiiviset toiminnot tuottavat heille vaikeuksia vaikka muut perustoiminnot ovat kunnossa. Tästä syystä ongelmat tapaavat uusiutua ja hoidot epäonnistua.”
- ”... riippuvuuden vaara kasvaa, jos nämä toiminnot eivät kehity lapsuudessa normaalisti.”

ilkka.helamo@sci.fi

Poikolainen; Duodecim 2006; 122(12): 1431
Addiction 2006; 101:534

Riippuvuus ja tunteet

- Päihteiden käyttäjällä on alentunut kyky kohdata voimakkaita tunteita ilman, että hänen täytyy melko nopeasti tehdä asialle jotain
- Päihteet ovat nopea ja varma keino muuntaa tunnekokemusta
- ➔ Syntyy voimakas harhakäsitys oman tunne-elämän ja elämän hallinnasta
- ➔ Oman toiminnan ja tunne-elämän välinen silta katkeaa
  - ☞ vieraannutaan omista tunteista
  - ☞ tätä seuraa tunteiden tunnistamisen ja kuvaamisen vaikeus
  - ☞ päihtymys lopulta ihmisen ainoa merkittävä tunnekokemus
  - ☞ jää tunnemöykky jonkin ihmisen sisälle...

ilkka.helamo@sci.fi

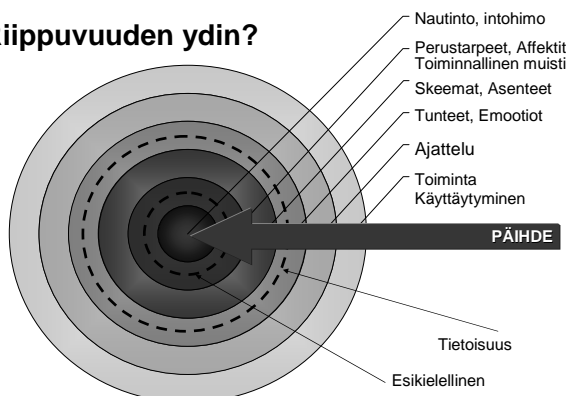
Intohimo

- Viettelevää ja juovuttavaa elämän nälkää.
- Kaipausta haluamiseen ja halun kohteeksi tulemiseen.
- Intohimo merkitsee joillekin pelottavaa, primitiivistä voimaa, joka ryöstäytyy minän rationaalisesta hallinnasta.
- Toisille se on vastaus vastustamattoman kiehtovaan, juovuttavaan, kesyttömään ja metafysiseseen kokemukseen, joka tekee elämästä elämisen arvoista.
- Intohimoon kuuluu väistämättä pään sekoittava kiihottuminen, jossa ihmisen psyykkiset voimat pistävät hänen koko biologisen potentiaalinsa täyteen vauhtiin.
- Yksittäinen hetki voi tuntua tärkeämmältä kuin koko myöhempi elämä.

ilkka.helamo@sci.fi

Kontula 2002. Seksuaaliaddiktio

Riippuvuuden ydin?

ilkka.helamo@sci.fi

Prof. R. Salokangas / IH
(suullinen tiedonanto 8/9/08)

Emotion ja muistin välinen yhteys

- Tunneperäisesti voimakkaat kokemukset muistetaan muita kokemuksia paremmin ja pidempään.
- Tapahtuman henkilökohtainen merkitys havaitisijalle näyttää määräävän, syntyköö siitä muistikuva vai ei.
- Monet ihmiset luulevat, että mitä intensiivisempi kokemus, sitä intiimimmistä tapahtumasta on kysymys.
- Tämä heikkyden etsintä saattaa harhauttaa etsimään näitä kokemuksia toistuvasti.
- Jo 1890 William James ehdotti, että erityisen voimakkaat ärsytykset voivat jättää ”arven aivokudokseen”.
- Nykytietämyksen valossa varhaisen vuorovaikutuksen häiriöt ja erityisen voimakkaat kokemukset, joita mm. monet päihteet tuottavat, jättävät pysyvän jäljen aivoihin.

ilkka.helamo@sci.fi

Kimmo Alho 2002. Muisti ja sen virhetoinnot, Helsingin yliopisto
Kemppinen Juha; Addiktio muisti: Etelä-Suomen lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosaston julkaisu 1/2004

Opiattien merkityksistä

- Oopiumi ja sen johdannaiset, kuten heroiini, tuottavat tyynen ja raukean horrostilan, joka ruokkii kuvitelmia itseriittoisuudesta ja toiveiden taianomaisesta toteutumisesta.
- Ne auttavat tukahduttamaan piilevän aggression, pyyhkivät pois ahdistuksen, häpeän ja yksinäisyyden.
- Heroiinin käyttö on aivojen kannalta periaatteessa sama tilanne kuin vastasyntyneen vauvan yritys nähdä äidin hymyilevät kasvat.

ilkka.helamo@sci.fi

Wieder & Kaplan (1969), Drug use in adolescents: Psychodynamic meaning and pharmacogenic effect

Stimulanttien merkityksistä

- Stimulantit lisäävät itsevarmuutta, omanarvontuntoa ja pettymysten sietokykyä.
- Stimulantit antavat osaamisen, hallinnan, voittamattomuuden ja grandiositeetin tunteita, jotka suojaavat arvottomuuden ja heikkouden kokemuksilta.
- Stimulanttien avulla vauhditetaan yliaktiivista elämäntyyliä, vakuutetaan omasta itseriittoisuudesta ja niillä voidaan naamioida piilevä depressio.

ilkka.helamo@sci.fi

Wurmser: Psychoanalytic considerations of the etiology of compulsive drug use. APAJ 22:639 (1970)

Illuusio elämän hallinnasta

- Päihteiden ylenmääräistä käyttöä voidaan pitää yksilön selviämisyrittäksenä elämäntilanteissa, jotka hän kokee sietämättömiksi.
- Päihteet lievittävät ainekohtaisesti yksinäisyyttä, ahdistusta, häpeää, syyllisyyttä, masennusta sekä kuulomattomuuden ja arvottomuuden tunteita.
- Päihteet ja niitä ympäröivä todellisuus luovat yksilölle hetkeksi turvalliselta tuntuvan illuusion niin elämän kuin tulevaisuudenkin hallinnasta.

ilkka.helamo@sci.fi

Holmberg J. 2005 Päihteet ja hoitotyö

Keskeiset hoidolliset elementit

- Hoitosuunnitelma
- Omatyöntekijäsuhde
  - Asiakkaan persoonallisuuden rakentumisen ankkurisuhde
- Yhteisöryhmät, vertaisryhmät
  - Psykososiaalisten taitojen harjoitteluaireenoita
- Pienryhmät – musiikki, kirjallisuus, taide
  - Auttavat ihmistä hahmottamaan sisäistä tunne- ja ajatusmaailmaansa

ilkka.helamo@sci.fi

Muistettavaa

- Koska addiktio on monen tekijän summa, ei pelkästään päihdekäyttöä tarkastelemalla saada luotettavaa käsitystä ihmisen kuntoutumisen etenemisestä.
- Hoidon ja kuntoutuksen tuloksellisuutta pitäisi arvioida huomioimalla myös muutokset ihmisen toiminta- ja työkyvyssä sekä elämänlaadussa.
- Tärkeää on stabiilin hoitosuhteen luominen ja sen ylläpito sekä hoitovasteen arviointi tasaisin väliajoin.

ilkka.helamo@sci.fi

Päihdehoitotyön viisasten kivi?

- Kiveä ei ole löydetty
  - (vielä tähän aamuun mennessä)
- Jos huomaat hoitavasi kahta päihdepotilastasi samoin keinoin ja samoin menetelmin..
- **Silloin hoidat ainakin toista väärin.**

Lukuehdotuksia:

Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva; Hänninen & al. Tämä potilas kuuluu meille – Sairaanhoidaja tekee mielenterveys- ja päihdetyötä Valta ja merkitysten tuottaminen korvaushoidossa; Weckroth A.

ilkka.helamo@sci.fi